

Csoma Mózes

A Koreai-félszigeten tapasztalható enyhülés háttere

2018. március 5-én Mun Dzse In államfő megbízásából a dél-koreai hírszerzés vezetője és kísérei Phenjanba utaztak, ahol tárgyalásokat folytattak Kim Dzsong Űn észak-koreai vezetővel. Ez volt az első alkalom, hogy 2011 decemberében történt hatalomra jutása óta a phenjani vezető tárgyalóküldöttséget fogadott a félsziget déli részéről. Mint egy nappal később kiderült, a két koreai állam április végén Panmindzsomban meg fogja rendezni a megosztott félsziget történetének harmadik csúcstalálkozóját. A dél-koreai tárgyalóküldöttség két vezetője a KNDK-ból visszatérve továbbutazott az Egyesült Államokba, ahol beszámoltak a találkozó részleteiről, valamint átadták Kim Dzsong Űn üzenetét is az Egyesült Államok elnökének. Nem sokkal később bejelentették, hogy a KNDK és az Egyesült Államok vezetői májusban személyesen találkozni fognak egymással, ami példa nélkül álló történelmi esemény lesz a két szemben álló ország relációjában. Március 26-án végül sor került az észak-koreai vezető első külföldi utazására is: akár szimbolikusként is tekinthető, hogy első útja a Kínai Népköztársaságba vezetett, ahol „nem hivatalos látogatás” keretében megbeszéléseket folytatott Hszi Csin-ping elnökkel. A tanulmány célja, hogy bemutassa az elmúlt másfél évben kialakult feszültség enyhülésének hátterét, valamint pontosítson több olyan megállapítást, amelyek gyakran hangzanak el a KNDK-val kapcsolatban.

Kulcsszavak: Észak-Korea, Dél-Korea, Kínai Népköztársaság, Kim Dzsong Űn, külpolitika, enyhülés

Csoma Mózes: *The Background of the Détente Witnessed on the Korean Peninsula*

On March 5, 2018 the Director of the South Korean National Intelligence Service and his team travelled to Pyongyang, where they ran talks with the North Korean leader, Kim Jong-un. This was the first time when a South Korean delegation of negotiators had been received in Pyongyang since December 2011, when Jong-un took over power. A day later it was also announced that the two Korean states' leaders are to organize the third summit of the divided peninsula at the end of April in Panmunjom. The two leaders of the South Korean delegation continued their journey to the U.S. where they reported about their previous visit and delivered the message of Kim Jong-un to the U.S. President. Not much later it was announced that the leader of the Democratic People's Republic of Korea and the United States are to meet in May, what is unprecedented in the relations of the two countries in conflict. Eventually the first foreign visit of the North Korean leader also took place on March 26, when he visited the People's Republic of China where he held 'unofficial' talks with president Xi Jinping, what can also be considered a symbolic move. This study aims at offering an overview of the background for the détente observed in the past year and a half, and corrections regarding a couple of false statements that are often voiced about the Democratic People's Republic of Korea.

Keywords: North Korea, South Korea, People's Republic of China, Kim Jong-un, foreign policy, détente

Előzmények

Mint ismeretes, a koreai háborút 1953 júliusában csupán fegyverszünet zárta le, békeszerződés aláírására a mai napig nem került sor. Az erről szóló dokumentumot az ENSZ-csapatok nevében az Egyesült Államok, a kommunista fél nevében pedig a KNDK (Észak-Korea, hivatalos nevén: Koreai Népi Demokratikus Köztársaság) és a Kínai Népköztársaság katonai vezetői látták el kézjegyükkel. (A Koreai Köztársaság nem írta alá a fegyverszünetet, ugyanis Li Szin Man akkori államfő csak olyan egyezményhez járult volna hozzá, amely együtt jár a félsziget politikai egyesülésével is – az aláírás elmaradásának jelentőségére a későbbiekben visszatérünk.)

A megosztott félsziget két államának viszonyát és a jelenlegi enyhülés gyökereit vizsgálva először az 1970-es évek elejéig kell visszanyúlnunk. 1972 februárjában Richard Nixon amerikai elnök váratlanul a Kínai Népköztársaságba látogatott, amelynek hatására a Koreai-félsziget mindkét államában nagyot csalódtak saját nagyhatalmi patrónusukban. A szövetségesi hátország bizonytalanná válása a két ország(rész) viszonyában váratlan enyhüléshez vezetett, és a Koreai Köztársaság titkosszolgálatát vezető Li Hu Rak a KNDK-ba utazott, ahol személyes tárgyalásokat folytatott Kim Ir Szen pártfőtitkárral. *A két fél végül 1972. július 4-én közös nyilatkozatot adott ki a majdani egyesítés három alapelvéről: 1. az egyesítésnek erőszak alkalmazása nélkül, békés úton kell megvalósulnia; 2. az egyesítést külső erőre való támaszkodás nélkül, önállóan kell megvalósítani; 3. az egyesítést az ideológiai-politikai különbségeken felülemelkedve kell végrehajtani.*

A kétségkívül perspektivikus megállapodás ellenére az enyhülésnek hamar vége szakadt, és a rákövetkező évtizedekben csupán néhány alkalommal került sor pozitív fejleményekre a két ország(rész) viszonyában. Ezek közül megemlíthetjük, hogy 1984 késő nyarán egy tájfun hatalmas pusztításokat okozott Dél-Koreában, amelyre reagálva Észak-Korea rizs- és cementszállítmányokat küldött a félsziget déli részére. 1991 decemberében pedig a két fél megbékélési, megnemtámadási és együttműködési megállapodást kötött egymással, amely a félsziget atomfegyver-mentesítésének igényét is tartalmazta. A megállapodás ugyanakkor csak elméleti jelentőséget hordozott magában, ráadásul a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség ellenőrei egyértelmű bizonyítékokat találtak arra, hogy a KNDK katonai célú nukleáris programot folytat. 1993 tavaszán hosszas diplomáciai huzavona vette kezdetét, amelynek során a KNDK döntéshozói nem kis taktikai érzékről tettek tanúbizonyságot. A közép- és kelet-európai rendszerváltozások miatt teljesen elszigetelődött országnak ugyanis sikerült elérnie, hogy közvetlen párbeszédbe kezdessen az Egyesült Államokkal. 1994 júniusában Jimmy Carter volt amerikai elnök „felhatalmazás nélküli békeközvetítőként” Phenjanba látogatott, ahol hosszas tárgyalásokat folytatott az agg Kim Ir Szen elnökkel. A megbeszélések eredményeképp az amerikaiak vállalták, hogy a KNDK Jongbjonban lévő atomerőművét egy nemzetközi konzorcium élén úgynevezett könnyűvizes reaktorokra cserélik, amelyek katonai célra kevésbé alkalmazhatók.¹

Tartós enyhülés azonban csak 1998-tól vette kezdetét, amikor a Koreai Köztársaságban az ország története első ellenzéki indíttatású elnökének beiktatásával teljes elitváltásra került

¹ Az úgynevezett KEDO projekt el is kezdődött, de befejezését az állandó politikai feszültség lehetetlenné tette.

sor. Az antikommunista konzervatív oldal háttérbe szorulásával tényleges változások indultak meg a két ország(rész) között, amelyben a Hyundai vállalatcsoport komoly közvetítő szerepet töltött be. Az észak-koreai származású menedzsmenttel rendelkező vállalat szervezésében megkezdődhetett a dél-koreai turistacsoportok rendszeres beutazása a KNDK egyik határ menti régiójába (Gyémánt-hegység), valamint állandó kontaktus alakult ki a szöuli és phenjani vezetés között. Mindennek eredményeképpen 2000 júniusában Kim De Dzsung dél-koreai államfő Phenjanba utazott és három napon át tartó tárgyalásokat folytatott Kim Dzsong Il észak-koreai vezetővel. A csúcstalálkozó során a kölcsönös bizalomépítés került a középpontba: megállapodtak a két ország(rész) közti forródrót helyreállításáról, a vasúti összeköttetés újjáépítéséről, valamint a háború által szétszakított családok tagjainak találkozájáról is. A megbékélés szellemében nyílt meg a Hyundai vállalatcsoport által megszervezett ipari park a KNDK-beli Keszong város mellett, ahol fénykorában 55 ezer észak-koreai munkás dolgozott a beruházó dél-koreai cégek alkalmazásában. Az északi területek lassú integrációját is előrevetítő perspektívák jegyében zajlott le a Koreai-félsziget történetének második csúcstalálkozója is, amelyre szintén Phenjanban került sor 2007 októberében. A nem sokkal később lezajlott dél-koreai elnökválasztás azonban konzervatív visszarendeződést hozott, ami a két ország(rész) viszonyában is érezte hatását.

Az új évezred legelejének békülékeny hangulatában úgy tűnt, hogy az Egyesült Államok is változtatni fog a KNDK-val kapcsolatos politikáján. A dél-koreai diplomácia közbenjárására 2000 októberében még Madeleine Albright amerikai külügyminiszter is ellátogatott az észak-koreai fővárosba, ahol megbeszéléseket folytatott Kim Dzsong Illel. A külügyminiszter a következőképpen összegezte tapasztalatait: „A következtetésem az volt, hogy tárgyilagosan kell kezelnünk Kimet, habozás nélkül közvetlen tárgyalásokat kell kezdeni, és kihasználni Észak-Korea szorult gazdasági helyzetét, meg kell kötni azt az előnyös üzletet, amely biztonságosabbá teszi a térséget és a világot.”²

2000 késő őszen a békülékeny légkörben még az a lehetőség is felmerült, hogy mandátumának lejártá előtt Bill Clinton amerikai elnök ellátogatna a KNDK-ba. Bár erre nem került sor, a KNDK fokozatos nemzetközi beilleszkedése elég valószínűnek látszott. *2001 elején azonban a phenjani vezetést rendkívül váratlanul érte, hogy George W. Bush elnöki beiktatásakor a „gonosz tengelyének” részeként említette az országot.* Az új amerikai adminisztráció ráadásul a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követően a „nemzetközi terrorizmus elleni harc” lehetséges célpontjaként jelölte meg az észak-koreai rezsimit. *A fenyegetettség és a második öbölháború előkészületei együttesen járultak hozzá ahhoz, hogy a KNDK újraindítsa katonai célú nukleáris programját.* A fentiekhez hozzá kell tenni, hogy az ország atomhatalmi ambíciói mögött gazdasági célok is húzódnak: a megfelelő elrettentő erő birtokában ugyanis a hagyományos fegyverrendszerek fenntartására fordított pénzeszegek csökkenthetők. A külvilág először 2002 októberében szerzett tudomást a nukleáris tevékenység újraindításáról, amikor a Phenjanba látogató James Kelly amerikai helyettes államtitkárnak Kang Szok Dzsü külügyminiszter-helyettes kijelentette, hogy az ország ismételen urándúsítási programon dolgozik. 2003. január 10-én pedig a KNDK bejelentette, hogy kilép az atomsorompó-egyezményből. A közel-keleti fejlemények – a kibontakozó

² Madeleine ALBRIGHT: *Egy bevándorló külügyminiszter emlékiratai*, Geopen Könyvkiadó, Budapest, 2004, 642. o.

második öbölháború – mérlegét a phenjani vezetés úgy vonta meg, hogy a bagdadi rezsim bukása a megfelelő elrettentő erő hiányában következett be.

2003 augusztusától a kínai diplomácia a pekingi székhelyű hatoldalú tárgyalások keretében tett kísérletet a Koreai-félsziget biztonsági problémáinak rendezésére. A tárgyalásokon a KNDK és a Koreai Köztársaság mellett az Egyesült Államok, Kína, Japán és Oroszország vett részt, az első pár alkalom azonban különösebb eredmény nélkül zárult. A nyomásgyakorlás részeként 2006 októberében sor került a KNDK első nukleáris próbarobbantására is, amely széles körű nemzetközi felháborodást váltott ki. A kulisszák mögött azonban 2007 elején kétoldalú tárgyalások kezdődtek a KNDK és az Egyesült Államok között, amelyek eredményeképpen a pekingi hatoldalú tárgyalások újraindultak, és megállapodáshoz vezettek: a létrejött alku keretében a KNDK ígéretet tett a jongszoni atomerőmű bezárására és a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség ellenőreinek beengedésére, az Egyesült Államok pedig kötelezettséget vállalt 1 millió tonna nehézzolaj leszállítására. A megállapodásban foglaltak gyakorlati megvalósítására sajnos csak részlegesen került sor, hiába tett mindkét fél bizalomépítő gesztusokat.³ Ennek részeként 2008 októberében az Egyesült Államok törölte Észak-Koreát a terrorizmust támogató országok listájáról.

Mint fentebb utaltunk rá, 2008-ban konzervatív visszarendeződés történt Dél-Koreában, amelynek következtében a két ország(rész) közti kapcsolatok fokozatosan leépültek. A növekvő feszültség árnyékában több súlyos incidensre került sor (2009-ben lezajlott a KNDK második nukleáris próbarobbantása, 2010 márciusában a Sárga-tengeren egy északi torpedótámadás süllyesztette el a déli Cshonan korvetet, 2010 novemberében pedig a Sárga-tengeren lévő Jongszong-szigetet északi tüzérségi támadás érte), amelyek következtében az Egyesült Államok és a KNDK közti hullámzó viszony gyakorlatilag befagyott. A helyzetet tovább bonyolította, hogy a KNDK-ban beindult a hatalomátadás folyamata: a súlyosan beteg Kim Dzsong Il harmadik fiát jelölte ki utódjául. A fiatal Kim Dzsong Űn először 2010 szeptemberében jelent meg a nyilvánosság előtt, amikor a Koreai Munkapárt konferenciája során apja négycsillagos tábornokká léptette elő. Kim Dzsong Il a következő évben, 2011 decemberében halt meg. Az utódlási hadművelet az előkészített terveknek megfelelően sikerült, így a ravatalnál már Kim Dzsong Űn fogadta a részvétnyilvánításokat. A Koreai Köztársaság részéről a legmagasabb rangú kondoleáló a néhai Kim De Dzsung elnök özvegye, Li Hi Ho asszony volt.⁴

Kim Dzsong Űn hatalomra kerülését követően a külvilág alapvetően optimistán tekintett a KNDK jövőjére, ugyanis sokan bíztak abban, hogy a svájci tanulmányokat folytató trónörökös fokozatos nemzetközi beilleszkedést kezdeményez. Rövidesen azonban kiderült, hogy a nyugati világ iránti nyitottság a technikai újdonságok átvételére korlátozódik. Technikai értelemben valóban modernizáció kezdődött a KNDK-ban, amelynek jelei elsősorban a fővárosban láthatók. A szürke blokkházak mellett modern üvegépületekből álló utcák jelentek meg, a nomenklatura fizetőképes tagjai részére nyugati stílusú áru-

³ A bizalomépítés jegyében 2008 februárjában a New York-i Filharmonikusok tartottak koncertet Phenjanban, a KNDK pedig júniusban szimbolikus lépésként felrobbantotta a jongszoni atomerőmű hűtőtornyát.

⁴ A szöuli sajtó kiemelte, hogy az ifjabb Kim a következő rövid mondattal fogadta az egykori First Ladyt: „Köszönöm, hogy messziről felkeresett minket!” A szavak nyilván nemcsak a földrajzi távolságra, hanem a két ország(rész) közötti elhidegülésre is vonatkoztak. Forrás: 김정은, 이희호에게 멀리 찾아주셔서 감사, (Kim Dzsong Űn megköszöni Li Hi Ho-nak, hogy messziről felkereste), [online], *OhmyNews*, 2011. 12. 27. Forrás: Ohmynews.com [2018. 04. 09.].

házak és bevásárlóközpontok épültek, valamint a közlekedési eszközök terén is látványos modernizáció vette kezdetét. Kim Dzsong Ūn regnálásának legszimbolikusabb tárgyi eszközeiként a gombamód elterjedő *napelempaneleket*, valamint a hazai összeszerelésű *tablet-számítógépeket* és az Arirang márkájú *okostelefonokat* emelhetjük ki. (Az utóbbiak értelemszerűen az internetre nem csatlakoznak, csupán az ország belső intranet rendszerére.) Mindeközben belső reformokra nem került sor, csupán kényszer szülte változásokra. A hatalom gyakorlása terén pedig egyértelmű visszarendeződés következett be: míg Kim Dzsong II regnálásának utolsó tíz évében a koncepciók eljárások és a nyilvános kivégzések száma visszaszorult, az ifjabb Kim uralma kezdetétől a tisztogatások száma drasztikusan megnövekedett. A legnagyobb visszhangot kiváltó esemény Csang Szong Thek magas rangú pártfunkcionárius 2013 decemberében történt kivégzése volt.⁵

A feszültség fokozódása a Trump-adminisztráció első évében

A Koreai-félsziget biztonságpolitikai viszonyait az elmúlt évtizedek során két fő tényező határozta meg: az aktuális Szöul–Phenjan-viszony, valamint a Phenjan–Washington-reláció kiélezettsége. Az előbbit a szöuli kormányzat politikai hovatartozása határozza meg, az utóbbi pedig mindig a washingtoni elnöki ciklusok kezdeti szakaszában terheltebb. Nem véletlen, hogy a KNNDK történetének második nukleáris próbarobbantására is nem sokkal Barack Obama amerikai elnök hivatalba lépése után került sor. A sajtósárgos észak-koreai tárgyalási stratégia szerint ugyanis minél nagyobb a nemzetközi feszültség, annál magasabb szinten foglalkoznak a kérdéssel, így nagyobb esély nyílik az ő szempontjukból pozitív megoldásra.

A KNNDK 2013 tavaszán – a koreai háború harci eseményeit lezáró fegyverszünet 60. évfordulójának előestéjén – a fenti módszerrel próbálta ismételtén kiszarolni a párbeszédet az Egyesült Államokból. Az Obama-adminisztráció azonban a legkevésbé sem volt nyitott a kétoldalú tárgyalásokra, így 2016 második felétől a phenjani rezsím növekvő érdeklődéssel várta Donald Trump győzelmét. Az amerikai elnökjelölt a kampánya során ráadásul tett olyan kijelentéseket, miszerint hajlandó lenne a párbeszédre.⁶ Ennek elmaradása azonban ismételtén előhozta a feszültség növelését célzó észak-koreai stratégiát, 2017 nyarára pedig a folyamatos erődemonstrációk és a kölcsönös fenyegetőzések már-már a háború lehetőségét vetítették előre. *Mindeközben ugyanakkor egy fontos változás történt a dél-koreai belpolitikában, amely már kezdettől fogva magában hordozta az enyhülés valószínűségét. 2016 decemberében – egy csúfos botránysorozatot követően – a szöuli törvényhozás bizalmatlansági indítvánnyal felfüggesztette a konzervatív Pak Gün Hje elnökasszonyt jogai gyakorlásában, majd 2017 tavaszán előrehozott választások kiírására került sor. 2017 májusában beiktatták Mun Dzse In államfőt, aki szellemi elődjéhez, a néhai Ro Mu Hjon elnökhöz hasonlóan kiemelt prioritásként tekintett a KNNDK-hoz fűződő viszony alakulására.*

⁵ Csang Szong Thek „szürke eminenciásként” az ezredforduló időszakától a phenjani rezsím egyik legbefolyásosabb döntéshozója lett, Kim Dzsong II hűgának férjeként egyfajta „régensi” szerepkörből irányította a hatalomátadás folyamatát. Neve külföldön is ismertté vált, Dél-Koreában tett korábbi látogatása alapján széles látókörű és kellemes tárgyalópartnerként tartották számon. Csang bűne elsősorban az volt, hogy a külföld az ország vezetőjét látta benne, amivel fenyegetést jelentett a legifjabb Kim kizárólagos uralmára.

⁶ Talk to Kim Jong-un? Donald Trump says 'absolutely', [online], *Hankyoreh*, 2016. 05. 19. Forrás: English.hani.co.kr [2018. 04. 09.].

Az új szöuli kormányzat meglehetősen nehéz időszakban vette át az ország irányítását, ugyanis az amerikai–észak-koreai kötélhúzás alakulása lehetetlenné tette a tervezett párbeszéd azonnali megindítását. 2017. augusztus 15-én elmondott beszédében Mun Dzse In elnök kimondottan a Trump-adminisztrációnak címezve kijelentette, hogy kizárólag a Koreai Köztársaságnak van joga dönteni háború és béke kérdéséről a térségben. Azonban a témával elmélyültebben foglalkozók számára mindvégig egyértelmű volt, hogy a kérdéskörnek katonai megoldása nincsen, hisz egy tényleges fegyveres konfliktus a túlnépesedett régióban órák alatt képes lenne százezres nagyságrendű áldozatokat követelni, valamint egy évekre elhúzódó válsággóc jönne létre Északkelet-Ázsiában.⁷

2017 őszére rendkívül összetett és bonyolult helyzet állt elő: az Egyesült Államok folyamatosan azt próbálta elérni, hogy Kína és Oroszország gyakoroljanak nyomást a KNDK-ra az erődemonstrációk felfüggesztése érdekében, ugyanakkor az Egyesült Államok egy olyan rakétavédelmi rendszert telepített Dél-Koreába és Japánba, amellyel nagymértékben sértette Kína és Oroszország érzékenységét. Bár az ENSZ Biztonsági Tanácsában Kína és Oroszország is megszavazta a KNDK-val szembeni gazdasági büntetőintézkedéseket, az Egyesült Államok által remélt KNDK-ellenes nemzetközi egységfront nem jött létre, sőt inkább a klasszikus hidegháborús frontvonalak kezdtek visszatérni.⁸

2018 februárjában a Koreai Köztársaság sikerrel rendezte meg a phojngcshangi téli olimpiai játékokat, amelyek kétségkívül enyhülést hoztak a félsziget két államának viszonyába. A sportesemény megnyitóján magas rangú észak-koreai küldöttség vett részt, amelyet Kim Jo Dzsong, az első számú vezető húga, valamint Kim Jong Nam veterán funkcionárius – egykori külügyminiszter, a Legfelsőbb Népi Gyűlés elnöke – vezetett. A látogatással *de facto* egy csúcstalálkozó valósult meg a két koreai állam között, ami új fejezetet nyitott a két ország(rész) kapcsolatában.

A koreai fejlemények elemzésekor nem szabad figyelmen kívül hagynunk a helyi kulturális dimenziókat sem. A konfuciánus kultúrkörben nagy szerepe van az életkornak, ami kétségkívül Kim Dzsong Ün gyenge pontjának számít. Tényleges életkora és életkorának megfelelő kinézete alapján a helyi közegben „nagy vezéri” elfogadtatása nehézségekbe ütközne, ráadásul a külföldi államfőkkel és delegációkkal való találkozók során is hátrányos helyzetben lenne. Ez elmúlt évek során a phenjani image-építők és stylistok fő célkitűzése az volt, hogy külsőségekkel – elsősorban a látványos súlytöbblettel – palástolják el a rangidős Kim tényleges életkorát. Az image-építés részét képezte az erődemonstrációkon (rakétateszteken) való folyamatos személyes részvétel is, ami a hazai lakosság előtt és a külföldi médiában is a „karizmatikus vezető” képét erősítette. A phenjani gondolkodásmód szerint ezzel az image-építéssel mostanra megfelelően előkészítették, hogy vezetőjük „egyenlő fél-

⁷ Az 1950-es évek elejétől kezdődően az 1970-es évekig számos alkalommal előfordul a phenjani magyar nagykövetség jelentéseiben, hogy a KNDK legkülönbözőbb területein föld alatti bunkerek és alagútrendszerek épültek, amelyek felhasználásával a rezsim egy újabb koreai háború esetén évekig képes lenne az ellenállás folytatására. Forrás: Pásztor Károly magyar követ 1952. november 5-i jelentése. MNL XIX-J-1-j-1945–1964 Korea 10. doboz 24/b, valamint Dr. Taraba János phenjani ügyvivő 1974. december 19-i jelentése. MNL XIX-J-1-j-1974-Korea 84. doboz 81-4.

⁸ A Koreai Köztársaságba és Japánba telepített amerikai THAAD rakétavédelmi rendszer ellenzése közös nevezőre hozta a Kínai Népköztársaságot és Oroszországot, valamint a hagyományos szövetségesüknek tekinthető KNDK-t. A rakétavédelmi rendszer elfogadása miatt Kína gazdasági büntetőintézkedéseket fogantatosított a Koreai Köztársasággal szemben, a kétoldalú kapcsolatok csak Mun Dzse In elnök 2017. decemberi pekingi tárgyalásait követően kezdtek enyhülni.

ként” – a kifejezés magyarázatára rövidesen visszatérünk – tárgyalhasson a nagyhatalmak képviselőivel.

Gyakran elhangzó pontatlanságok a koreai helyzettel kapcsolatosan

Az elmúlt évek során a Koreai-félsziget helyzete állandó szereplő volt a világsajtóban. A koreai helyzet iránti nagyfokú érdeklődés miatt több olyan pontatlanság is napvilágot látott, amelyek a gyakori ismétlés következtében sztereotip jelzővé váltak a phenjani rezsimmal kapcsolatosan. A következőkben ezek pontosítására törekszünk.

1. A KNDK-val kapcsolatosan gyakran megjelenő állítás, hogy az ország „teljességgel kiszámíthatatlan, és örültek irányítják”. A kérdést részletesebben vizsgálva azonban azt a választ kapjuk, hogy a phenjani rezsím alapvető stratégiai célkitűzései az elmúlt 30 év során változatlanok voltak. Az ország első számú fenyegetésként tekint az Egyesült Államokra, miközben nemzetközi legitimációjuk elmélyítését is tőlük várják. A Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött külügyi jelentések tanúsága szerint a KNDK illetékesei 1989 őszén szovjet partnereiknek kifejtették, hogy „egyenlő félként” kívánnak az Egyesült Államokkal tárgyalni, amihez nukleáris kapacításra van szükségük.⁹

A tárgyalások igényének hátterében két alapvető tényezőt említhetünk meg. Egyrészt a KNDK a koreai háború időszakától az Egyesült Államokat tekinti vele szemben álló első számú hadviselő félnek, hiszen 1953-ban az ENSZ-csapatok nevében az Egyesült Államok írta alá a fegyverszünet dokumentumát. A KNDK így a majdani békeszerződést is az Egyesült Államokkal kívánja megkötni. Másrészt a tárgyalások során a phenjani rezsím biztonsági garanciákat szeretne kapni a washingtoni döntéshozóktól, ugyanis – miként a fentiekben már kifejtettük – az elmúlt két évtized nemzetközi fejleményei növelték a nómenklátúra fenyegetettségérzetét. (Mindez persze egy folyamat, amelynek számos részlemét kiemelhetjük: Egon Krenz utolsó NDK-pártfőtitkár meghurcolása és elítélése, a Kis-Jugoszlávia elleni NATO-fellépés és Slobodan Milošević nemzetközi bíróság elé állítása, Szaddám Huszein elítélése és kivégzése, Moamer Kadhafi líbiai diktátor végzete, valamint a szíriai rezsím elleni amerikai megtorló akciók.) Sajtóértesülések szerint 2018. március 26-án Kim Dzsong Űn pontosan azt hangsúlyozta Pekingben Hszi Csin-ping elnöknek, hogy megfelelő biztonsági garanciák – és megfelelő kompenzáció – esetén országának nem lesz szüksége nukleáris eszközökre.¹⁰

A fentebb bemutatott módon láthattuk azt is, hogy az elmúlt 30 év során a phenjani rezsím többször is eredményesen zsarolta ki a párbeszédet és a részmegállapodásokat az amerikai kormányzatból. (Először Kim Ir Szen 1994-ben, majd 2000 őszén a dél-koreai diplomácia közvetítésével, végül 2007 elején is sor került ilyenre.) Kim Dzsong Űn regnálásának kezdetétől a KNDK újabb nukleáris próbarobbantásokat (2013. február, 2016. január, 2016. szeptember, 2017. szeptember) hajtott végre, amelyek egyszerre szolgálták az ország megtámadhatatlanságának demonstrálását, valamint az Egyesült Államok

⁹ A phenjani magyar nagykövetség jelentése. MNL XIX-J-i-j (Korea) [1988-1989] 15/g 1-4.

¹⁰ Kim Jong-un Wants US Security Guarantees as Precondition for Abandoning Nuke, [online], KBS Közszolgálati Rádió, 2018. 04. 08. Forrás: World.kbs.co.kr [2018. 04. 08.].

tárgyalókészségének fokozását is. A phenjani döntéshozók ráadásul úgy képzelik el, hogy a létrejövő alku maga lenne a koreai háborút formálisan lezáró békeszerződés, ami teljesen más dimenzióba helyezné az országot.¹¹

Mindezek alapján tehát megállapíthatjuk, hogy a KNDK vezetése tökéletesen tisztában van saját mozgásterével. A teljes naprakészséget bizonyítja az is, hogy 2018. április elsején Kim Dzsong Űn és felesége előzetes bejelentés nélkül, váratlanul megjelent a Phenjanban tartózkodó dél-koreai előadóművészek koncertjén, majd a delegációt kísérő dél-koreai kormánytisztviselőkkel közölte, hogy az esetleges részvételével kapcsolatos nagyfokú dél-koreai érdeklődés miatt jött el az eseményre.¹² (A szülői közösségi médiában előzetesen folyamatos találgatások zajlottak, hogy az első számú vezető vajon részt vesz-e a koncerten. A történetek ismét bebizonyították, hogy Kim Dzsong Űn és környezete folyamatosan figyelemmel kíséri a külvilág fejleményeinek legkisebb rezdüléseit is.)

2. *A KNDK-val kapcsolatosan gyakran megjelenő állítás az is, hogy a gazdasági szankciókkal és a fokozott nyomásgyakorlással elérhető az észak-koreai nukleáris kapacitások és hordozóeszközök teljes leszerelése. Az ezredfordulót követő években a phenjani rezsim döntéshozói felismerték, hogy az ország jelenlegi politikai rendszerének és a Kim-család hatalmon maradásának záloga a megfelelő elrettentő erőben (tehát a nukleáris kapacitásokban és a hordozóeszközökben) rejlik. Ezt a nézetet visszavetítik a Koreai-félsziget elmúlt csaknem háromezer évének történelmére is: a KNDK első számú összefoglaló történelemkönyve ugyanis az elmúlt évszázadok összes történelmi sérelmét (kínai hegemónia, mongol, japán, mandzsú betörések stb.) úgy mutatja be, hogy ezekre a megfelelő katonai erő hiányában kerülhetett sor.*¹³

*A KNDK mindenkori vezetésének stratégiai döntéseit nem befolyásolják a gazdasági büntetőintézkedések. Mint Kim Ir Szen élete utolsó megnyilatkozásában elmondta, a KNDK létrejötté óta folyamatosan büntetőintézkedések alatt áll, így különösebben nem érdekli őket azok feloldása.*¹⁴ A KNDK számára az évtizedek óta kívánt magas szintű kontaktus és az esetleges kétoldalú alku elsősorban legitimációs célokat szolgálna: nem csupán nemzetközi vonatkozásban, hanem saját lakosságuk előtt is. *Egy hivatalban lévő amerikai elnökkel való találkozás – sőt egy esetleges alkunak a létrejötté – Kim Dzsong Űn legitimitását nagyapja, Kim Ir Szen szintjére emelné.* Mint fentebb említettük, a jelenlegi vezető 2013 elején már kísérletet tett az akkori amerikai elnökkel való közvetlen kapcsolatfelvételle: a Phenjanba látogató Dennis Rodman veterán kosárlabdázóval azt üzenté Barack Obama elnöknek, hogy „várja a telefonhívását”. 2013 tavaszán a KNDK háborús retorikája – a fiatal Kim Dzsong Űn image-építése és a koreai háború végének közelgő 60. évfordulója mellett – pontosan az Egyesült Államok tárgyalókészségét akarta felkelteni. Hozzátehetjük, hogy szintén

¹¹ A felsorolt célkitűzéseknek persze konkrét gazdasági vonatkozásai is vannak: a KNDK de facto atomhatalmi státuszának hallgatolagos nemzetközi elismerése esetén az ország megszabadulna a hagyományos fegyverarzenál állandó készenlétben tartásának terhétől, a menetrendszerű amerikai-dél-koreai hadgyakorlatokra reagáló haderő-átcsoportosítások költségeitől, valamint a békés környezet eredményeképpen a Világbank és az Ázsiai Fejlesztési Bank forrásai is megnyílnának a félsziget északi része előtt.

¹² 김정은 옆 레드벨벳 아이린..., (Kim Dzsong Űn mellett a Red Velvet énekesnője...), [online], *JoongAng Ilbo*, 2018. 04. 04. Forrás: News.joins.com [2018. 04. 04.].

¹³ A témáról bővebben: 조선력사상식, (A koreai történelem alapismeretei), 과학백과사전출판사 (Tudományos Enciklopédia Kiadó), Phenjan, 2008.

¹⁴ President Kim Il Sung's last Instructions, [online], 2013. 07. 16. Forrás: Youtube.com [2018. 03. 15.].

a párbeszéd kizsárolását szolgálta az a tény, hogy a phenjani rezsim az elmúlt 10 év során számos alkalommal vett őrizetbe az ország területén amerikai állampolgárokat.¹⁵

A tárgyalások várható kimeneteléhez és a félsziget atomfegyver-mentesítésének kérdésköréhez ugyanakkor azt is hozzá kell tennünk, hogy a phenjani rezsim – a már említett történelemszemléleti sajátosságából és az önerőre támaszkodást hirdető csucshe-eszmerendszerből adódóan is – soha nem bíz meg teljes mértékben egyetlen idegen hatalomban sem. Érdeemes felidézni, hogy az 1960-as évek időszakában – a szovjet–kínai konfrontáció miatt – saját szövetségeseiktől is elszigetelték magukat, teljes elkülönülésre rendezkedtek be.¹⁶ *Mindezek a tapasztalatok azt mutatják, hogy Kim Dzsong Űn hiába „adja szavát” országa atomfegyver-mentesítésére, a teljes arzenál (beleértve a hordozóeszközöket is) leszerelése legalábbis kérdéses.*¹⁷ Napjainkban ez azt jelenti, hogy az ország föld alatti katonai bázisain a fegyverrendszerek és azok gyártásához szükséges eszközök továbbra is megmaradhatnak az Egyesült Államokkal kötendő megállapodás esetén is. Ennek lehetőségét növeli az a tendencia is, hogy a Trump-adminisztráció láthatóan próbál kihátrálni az Iránnal és Kubával kötött korábbi megegyezésekből.

3. A KNDK-val kapcsolatosan gyakran megjelenő állítás, hogy „koldusszegény ország” vagy „bukott állam” lenne. 2018-ban mindkét megállapítást cáfolnunk kell. Az 1990-es évek közepén előállt krízishelyzet után az ország a 2000-es évek elejétől stabilizálódó pályára állt, amiben a hagyományos észak-koreai bányászati exportcikkek mellett nagy szerepe volt a Koreai Köztársaság által beindított közös gazdasági projekteknek is. Megemlítendő ugyanakkor, hogy a KNDK gazdaságának számos olyan konvertibilis valutát termelő ágazata van, amely nem függ sem Dél-Koreától, sem a nemzetközi közösség újabb és újabb büntetőintézkedéseitől. Ilyen a külföldön – mindenekelőtt Kínában és Oroszországban – dolgozó észak-koreai vendégmunkások által megtermelt pénzösszeg, valamint az országba látogató nagyszámú kínai és európai turista által kifizetett pénz is. Az utóbbival kapcsolatosan megemlítendő: a phenjani vezetés tökéletesen tisztában van azzal, hogy az ország extrém turisztikai célpontnak számít, így valamennyi szolgáltatás kapcsán az elérhető maximális bevétel elérésére törekednek.

A 2000-es évek elejétől a phenjani rezsim továbbá elfogadta a lakosság által spontán létrehozott szabadtéri piacok (koreaiul *csangmadang*, 장마당) működését, amelyek a közszükségleti cikkek értékesítésének központjai.¹⁸ A piacokon a háztáji termékek mellett az euró,

¹⁵ A fogva tartott amerikaiak szabadon bocsátásáért cserébe sikerült kizsárolniuk, hogy 2009 nyarán Bill Clinton exelnök, majd pedig 2010-ben Jimmy Carter exelnök utazzon el a KNDK-ba. Ezeket a látogatásokat a phenjani tömegtájékoztatás hatalmas fegyvertényként tálalta, az utóbbi látogatással kapcsolatosan e sorok írójának phenjani tisztviselők még azt is kiemelték, hogy Kim Dzsong II pártfőtítkárnak nem (!) fogadta Carter exelnököt.

¹⁶ Erről a tendenciáról Kovács József phenjani magyar nagykövete számos jelentésében részletesen beszámolt. A KNDK-ban dolgozó diplomaták mozgását az 1960-as évek elejétől szigorúan korlátozni kezdték, valamint adminisztratív lépéseket tettek az országban élő külföldi állampolgárok – nemzetközi házasságok révén ott tartózkodó feleségek – eltávolítására. Forrás: MNL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea 8. doboz 5/g, valamint MNL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea 13. doboz 30/b.

¹⁷ 강경화 „김정은, 비핵화 약속했다... 대화 위한 보상 없다”, (Kang Kjong Hva külügyminiszter: Kim Dzsong Űn szavát adta az atomfegyver-mentesítésre, nincsen kompenzáció a párbeszédért), [online], *Yonhap News*, 2018. 03. 19. Forrás: *Yonhapnews.co.kr* [2018. 04. 09.].

¹⁸ Miként e sorok írójának 2012-ben egy észak-koreai tisztviselő elmondta, a szabadtéri piacokon egy üveg helyi sör ára 1300 von körül volt, miközben egy állami tisztviselő havi fizetése nem feltétlenül érte el az 5000 vont. Ebből a két számból pontosan látható a hivatalos fizetések és a tényleges árak közti ellentmondás, amelyet a társadalom egészére jellemző *feketetés és korrupció* old meg.

a dollár és a kínai jüan is cirkulál. Az országba becsempészett dél-koreai filmsorozatok és mozifilmek is a piacokon keresztül terjednek: kezdetben CD és DVD lemezeken lehetett megvásárolni őket, újabban viszont már pendrive-okon és SD-kártyákon is. A legfrissebb értesülések szerint a tiltott termékek adásvétele a piacok közelében lévő magánlakásokban történik, amelyek az áruk raktáraivá váltak.¹⁹

A megjelent „primitív kapitalizmus” révén kialakult egy kereskedelemmel foglalkozó, a külvilágról szélesebb ismeretekkel rendelkező, folyamatosan gazdagodó helyi középosztály is.²⁰ *Meg kell említeni a technikai fejlődés szerepét is: a phenjani rezsim mindig is nyitott volt a műszaki újdonságokra*, amit Kim Dzsong Il egyik utolsó nyilvános beszédében külön is hangsúlyozott. A korábbi vezető a Kim Ir Szen Egyetem végzős hallgatóihoz intézett beszédében kijelentette: „A saját országotok talaján állva a világot nézzétek!”²¹ *Korántsem állíthatjuk tehát, hogy a KNDK – a külsőségek ellenére – megrekedt volna az 1950-es évek állapotában, és bár fáziskéséssel ugyan, de folyamatosan veszik át a technikai fejlődés vívmányait.* Nem állíthatjuk továbbá azt sem, hogy a KNDK bukott állam lenne, hisz például a területellenőrzés vagy a központi hatalom döntéseinek érvényesítése terén kiemelkedőnek is tekinthetjük. (Az utóbbi megállapítás persze korántsem dicséret, hisz a phenjani vezetés hozzáállása és gyakorlata az alapvető emberi jogok kérdéséhez nem igényel különösebb magyarázatot.)

Konklúziók

A Koreai-félsziget 1953. július 27-e – tehát a fegyverszünet megkötése óta – ideiglenes állapotban van. Ez az ideiglenes helyzet a hidegháborús szembenállás során kevésbé érződött, mivel a két rivális koreai állam egyaránt rendelkezett saját „háterszággal”. (Bár a KNDK esetében a szovjet–kínai konfrontáció miatt ez a „háterszág” korántsem volt egységes.) Változás a szovjet tömb országainak rendszerváltozásaival következett be, amikor a KNDK nagyhatalmi vákuumba került, szuverenitását és legitimitását pedig atomhatalommá válásával igyekezett biztosítani. Az ország 2006 októbere óta de facto nukleáris hatalomnak tekinthető, az elmúlt tizenkét év próbarobbantásai és hordozóeszköztesztjei pedig folyamatos technikai fejlődést mutatnak. A nemzetközi közösség büntetőintézkedései ugyan kétségkívül érzékenyen érintik a phenjani rezsimet, de az elmúlt évek során számos módosított dolgoztak ki ezek kijátszására. Több alkalommal is bebizonyosodott, hogy a szankciókat megszavazó Kína és Oroszország közreműködik bizonyos kiskapuk fenntartásában, ugyanis egyikük sem szeretné a KNDK összeomlását, és érdekeltek annak önálló állami-ságában.²²

A fent említett – több mint hat évtizede fennálló – ideiglenes állapot csak egy békeszerződéssel lenne lezárható, ami lényegében ratifikálná a jelenlegi status quót, és komoly legitimációs

¹⁹ Forrás: 김어준의 뉴스공장]과의 인터뷰 내용, (Kim O Dzsun hírháttér műsorának tartalma), TBS Rádiótársaság, 2018. 04. 04.

²⁰ A KNDK ugyanakkor nagyon figyel a kelet-európai rendszerváltások irányába mutató tendenciák elfojtására, így 2009 novemberében egy hirtelen végrehajtott pénzfelreformmal akadályozták meg a helyi középosztály gazdasági-politikai térnyerését.

²¹ 김정일 „자기 땅에 발 붙이고 세계를 보라”, (Kim Dzsong Il: a saját országotok talaján állva a világot nézzétek!), [online], *Yonhap News*, 2010. 04. 14. Forrás: Yonhapnews.co.kr [2018. 04. 09.].

²² [Editorial] Close loopholes, [online], *Korea Herald*, 2018. 01. 03. Forrás: Koreaherald.com [2018. 04. 09.].

alap lenne a regnáló phenjani vezetés számára. Sajtóértesülések szerint Hszi Csin-ping kínai elnök 2018. március 9-én pontosan ezt javasolta Trump elnöknek telefonbeszélgetésük során: a két koreai állam, valamint az Egyesült Államok és Kína kössön békeszerződést a koreai háború formális lezárásaképpen.²³ Ennek elfogadása mindenképpen paradigmaváltást jelentene az Egyesült Államok Korea-politikájában, ami a „történelemcsinálás” erényével ruházná fel a Trump-adminisztrációt. *Az Egyesült Államoknak ugyanakkor a kormányzati ciklusokon átívelő stratégiai érdekei állandók, így az észak-koreai fenyegetés csökkenése – teljes megszűnésről a fentebb kifejtett okok miatt nem beszélhetünk – sem jelentené azt, hogy a Koreai Köztársaságban és Japánban lévő amerikai bázisok szerepében változás történne, vagy a THAAD rakétavédelmi rendszert esetlegesen leszerelnék. Az elkövetkezendőkben tehát a status quo hosszú távon való fennmaradására lehet számítani.*

Végezetül megemlítendő, hogy a KNDK jövőjét két faktor befolyásolhatja leginkább: az egyik a „közép- és kelet-európai változások” forgatókönyve, a másik pedig a „kiszámíthatatlansági tényező” jelenléte. A primitív kapitalizmus és a technikai fejlődés törvényszerűségei ugyanis egyre nagyobb információáramlást eredményeznek, amivel a lakosság folyamatosan tudomást szerez a félsziget déli részének tényleges fejlettségéről. Ez pedig a közép- és kelet-európai tapasztalatok alapján áthatja alá a Kim-család uralmának legitimitását. A Koreai-félsziget történelmét tanulmányozva pedig megállapíthatjuk a kiszámíthatatlansági tényező fokozott jelenlétét is, ugyanis az elmúlt évszázadok során palotaforradalomtól kezdődően merényletekig és puccsokig számos előre fel nem mérhető esemény változtatta meg radikálisan a félsziget belső viszonyait.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [Editorial] Close loopholes, [online], *Korea Herald*, 2018. 01. 03. Forrás: koreaherald.com [2018. 04. 09.]
 A phenjani magyar nagykövetség jelentése. MNL XIX-J-i-j (Korea) [1988–1989] 15/g 1-4.
 ALBRIGHT, Madeleine: *Egy bevándorló külügyminiszter emlékiratai*, Geopen Könyvkiadó, Budapest, 2004
 Kim Jong-un Wants US Security Guarantees as Precondition for Abandoning Nuke, [online], KBS
 Közszolgálati Rádió, 2018. 04. 08. Forrás: world.kbs.co.kr [2018. 04. 08.]
 MNL XIX-J-1-j-1945–1964-Korea 13. doboz 30/b
 MNL XIX-J-1-j-1945–1964-Korea 8. doboz 5/g
 Pásztor Károly magyar követ 1952. november 5-i jelentése. MNL XIX-J-1-j-1945–1964 Korea 10. doboz 24/b
 President Kim Il Sung's last Instructions, [online], 2013. 07. 16. Forrás: [Youtube.com](http://youtube.com) [2018. 03. 15.]
 Talk to Kim Jong-un? Donald Trump says 'absolutely', [online], *Hankyoreh*, 2016. 05. 19. Forrás: [English.hani.co.kr](http://english.hani.co.kr) [2018. 04. 09.]
 Taraba János phenjani ügyvivő 1974. december 19-i jelentése. MNL XIX-J-1-j-1974-Korea 84. doboz 81-4
 Xi Proposes China, US, Two Koreas Sign Peace Treaty, [online], KBS World Radio, 2018. 04. 01. Forrás: [World.kbs.co.kr](http://world.kbs.co.kr) [2018. 04. 04.]
 강경화 „김정은, 비핵화 약속했다... 대화 위한 보상 없다, (Kang Kjong Hva külügyminiszter: Kim Dzsong Ün szavát adta az atomfegyver-mentesítésre, nincsen kompenzáció a párbeszédért), [online], *Yonhap News*, 2018. 03. 19. Forrás: [Yonhapnews.co.kr](http://yonhapnews.co.kr) [2018. 04. 09.]
 김여준의 뉴스공장과의 인터뷰 내용, (Kim O Dzsun hírháttér műsorának tartalma), TBS Rádiótársaság, 2018. 04. 04.

²³ Xi Proposes China, US, Two Koreas Sign Peace Treaty. KBS World Radio, 2018. április 1., [online]. Forrás: world.kbs.co.kr [2018. 04. 04.].

- 김정은 옆 레드벨벳 아이린..., (Kim Dzsong Űn mellett a Red Velvet énekesnője...), [online], *JoongAng Ilbo*, 2018. 04. 04. Forrás: News.joins.com [2018. 04. 04.]
- 김정은, 이희호에게 멀리 찾아주셔서 감사, (Kim Dzsong Űn megköszöni Li Hi Ho-nak, hogy messziről felkereste), [online], *OhmyNews*, 2011. 12. 27. Forrás: Ohmynews.com [2018. 04. 09.]
- 김정일 „자기 땅에 발 붙이고 세계를 보라”, (Kim Dzsong II: a saját országok talaján állva a világot nézzétek!), [online], *Yonhap News*, 2010. 04. 14. Forrás: Yonhapnews.co.kr [2018. 04. 09.]
- 조선력사상식, (A koreai történelem alapismeretei), 과학백과사전출판사 (Tudományos Enciklopédia Kiadó), Phenjan, 2008